

Ecologisch onderzoek

Dorrestijnplantsoen in Heelsum

In het kader van de Flora- en faunawet

Ecologisch onderzoek

Dorrestijnplantsoen in Heelsum

Beknopt overzicht van de inventarisatiegegevens in het kader van de
Flora- en faunawet

In opdracht van:

Vivare
Postbus 5265
6802 EG Arnhem
Contactpersoon: Dhr. J.G.M. Koster

Uitgevoerd door:

Ecologisch Adviesbureau
Ecochore Natuurtechniek
Ruiterweg 8
7152 DE EIBERGEN
T 0544-350297
M 06-15904121
E info@ecochore.nl
I www.ecochore.nl

Onderzoeksgroepen: Quicksan (algemeen) en nader onderzoek naar vleermuizen.
Onderzoeksmethodiek: Auditieve (batdetectors Pettersson D240x, D500x, Anabat Walkabout en Batlogger M) en visuele inspectie

Auteur: B. Voerman
Collegiale toetsing: Kees Weiland
Veldwerk: B. Voerman

Datum: november 2016

Correspondentie door Ecochore Natuurtechniek vindt uitsluitend plaats op digitale wijze of op FSC/PEFC gecertificeerd papier.

Foto voorzijde: Appartementencomplex aan het Dorrestijnplantsoen.

Ecochore Natuurtechniek is aangesloten bij Samenwerkingsverband Ecologie.

INHOUD

INHOUD	3
1. AANLEIDING EN DOEL	4
2. INVENTARISATIEOPZET EN GEBIEDSBESCHRIJVING	5
2.1 Onderzoeksmethodiek	5
2.2 Volledigheid inventarisatie	6
2.3 Gebiedsbeschrijving.....	6
2.4 Natuurbeschermingswet 98, Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn	6
2.5 Geplande werkzaamheden	7
3. ONDERZOEKSRESULTATEN	9
3.1 Flora	9
3.2 (Broed)vogels	10
3.3 Herpetofauna en vissen	10
3.4 Zoogdieren.....	11
3.5 Ongewervelden.....	12
4. TOETSING FLORA- EN FAUNAWET	13
4.1 Algemeen	13
4.2 Ingreep	13
4.3 Effecten	14
4.3.1 Flora.....	14
4.3.2 (Broed)vogels.....	14
4.3.3 Herpetofauna en vissen.....	15
4.3.4 Grondgebonden zoogdieren	15
4.3.5 Vleermuizen.....	15
4.3.6 Ongewervelden	16
4.4 Toetsing Flora- en faunawet	16
4.5 Mitigerende en compenserende maatregelen	16
4.7 Consequenties tijdens de sloopactiviteiten en de zorgplicht.....	17
5. CONCLUSIE	18
LITERATUUR	19
BIJLAGEN	19
BIJLAGE 1: LIGGING NATURA2000 EN EHS	20
BIJLAGE 2: VERSPREIDINGSKAART	21
BIJLAGE 3: GEBIEDSIMPRESSIE	22
BIJLAGE 4: TOELICHTING FLORA- EN FAUNAWET	23

1. AANLEIDING EN DOEL

Aan het Dorrestijnplantsoen in Heelsum, is Vivare voornemens nieuwe, grondgebonden eengezinswoning te bouwen. Enkele van de huidige gebouwen zullen hiervoor worden geamoveerd. Doordat door de voorgenomen ontwikkelingen invloeden op beschermde dier- en plantsoorten niet is uit te sluiten, is een toetsing aan de Flora- en faunawet noodzakelijk.

Sinds 1 april 2002 is de Flora- en faunawet (Ff-wet) van kracht. Middels deze wet wordt een groot aantal plant- en diersoorten beschermd.

Als er plannen zijn om ruimtelijke ingrepen uit te voeren of wijzigingen aan te brengen in het bestemmingsplan, zal er onderzocht moeten worden of deze plannen, of onderdelen hiervan, nadelige effecten kunnen hebben op aanwezige, of mogelijk aanwezige, beschermde flora en fauna. Middels een natuurtoets kan worden bepaald of dier- en plantsoorten negatieve gevolgen kunnen ondervinden van de werkzaamheden dan wel dat er gezocht moet worden naar mitigerende en/of compenserende maatregelen. Hiervoor zullen eventueel ontheffingen moeten worden aangevraagd bij de Rijksdienst van Ondernemend Nederland.

In 2014 is door Hamabest een quickscan natuuronderzoek¹ uitgevoerd op de locatie. Aan de hand van dit uitgevoerde onderzoek en door een aanpassing van de projectgrenzen, is een nader ecologisch onderzoek uitgevoerd. Om aan de zorgplicht te kunnen voldoen, die gesteld wordt in de Flora- en faunawet, is aan Ecochore Natuurtechniek opdracht gegeven voor de uitvoering van dit ecologisch onderzoek binnen de gebiedsdelen die destijds niet zijn onderzocht om zo de mogelijk negatieve effecten op flora en fauna in kaart te brengen. Aan de hand van het in 2014 uitgevoerde quickscan onderzoek is ingeschat dat van de soortgroep vleermuizen te weinig gedetailleerde en recente verspreidingsgegevens voorhanden waren waardoor nader onderzoek noodzakelijk werd geacht. Om deze reden is naar vleermuizen gericht nader onderzoek uitgevoerd.

Om de functie van het gebied voor vleermuizen in kaart te kunnen brengen, is het nader vleermuisonderzoek uitgevoerd in de periode mei - september. Hierbij zijn verspreid over het zomerhalfjaar verschillende inventarisaties uitgevoerd door een vleermuisdeskundige.

Tijdens het aanvullende vleermuisonderzoek in 2016, is als doel gesteld de volgende vragen te kunnen beantwoorden:

- Welke soorten maken gebruik van de locatie;
- Welke functie heeft het gebied voor betreffende soorten;
- Wordt bij de uitvoer van de ingrepen de Flora- en faunawet overtreden.

Dit rapport beschrijft de bevindingen en consequenties van zowel het quickscan onderzoek als het aanvullende onderzoek.

¹ Wever, J.M. 2014. Quickscan flora en fauna Dorrestijnplantsoen te Heelsum. Hamabest.

2. INVENTARISATIEOPZET EN GEBIEDSBESCHRIJVING

Voor de quickscan is de locatie op 25 mei 2016 door een medewerker van Ecochore Natuurtechniek bezocht om zo een verwachting uit te kunnen spreken van het voorkomen van, dan wel het gebruik maken door, beschermde dier- en plantsoorten in het gebied, zoals vermeld in de Flora- en faunawet, Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn en Rode Lijsten.

Ter aanvulling op het quickscan onderzoek zijn voor van het in kaart brengen van aanwezige vleermuizen, verspreid over het jaar aanvullende veldbezoeken uitgevoerd.

2.1 Onderzoeksmethodiek

Iedere dier- en plantgroep heeft zijn eigen methode van inventarisatie om zo een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de betekenis van het gebied voor de betreffende soorten of groepen. Dit onderzoek is gestart in de vorm van een quickscan. Er is zowel globaal gekeken naar de daadwerkelijk aanwezige flora en fauna, als naar de mogelijke waarden die het gebied herbergt in andere tijden van het jaar die tijdens een éénmalig bezoek niet kunnen worden vastgesteld.

Tijdens het onderzoek zijn de aanwezige ecotopen intensief geïnspecteerd op aanwijzingen van beschermde of Rode lijstgenoteerde flora en fauna.

Als aanvulling op het veldbezoek zijn verspreidingsstabellen en verspreidingsatlassen, met waarnemingen voor de locatie geraadpleegd op het voorkomen van beschermde of Rode Lijstgenoteerde soorten.

Daarnaast is aanvullend onderzoek uitgevoerd naar vleermuizen aan de hand van verschillende bezoeken. Voorafgaande aan de avondbezoeken naar vleermuizen is eveneens geruime tijd gericht gepost voor het vaststellen van aanwezige gierzwaluwen. De toegepaste onderzoeksmethoden worden in deze paragraaf nader toegelicht. Tijdens alle bezoeken waren de weersomstandigheden geschikt voor het inventariseren van de aanwezige soorten (zie Tabel 1).

Bezoekdata	starttijd	weersgesteldheid	hoofdonderzoek	Onderzoeker
25-05-2016	avond	bewolking 8/8, droog, windkracht 1 ZW, 14 °C	quickscan vleermuizen	Bas Voerman
28-06-2016	03:00	bewolking 7/8, droog, windkracht 2 Z, 12 °C	vleermuizen	Bas Voerman
16-07-2016	21:30	bewolking 8/8, droog, windkracht 1 WZW, 19-17 °C	vleermuizen	Bas Voerman
23-08-2016	22:45	bewolking 3/8, droog, windkracht 1 ZZO, 21 °C	vleermuizen	Bas Voerman
25-09-2016	00:15	bewolking 3/8, droog, windkracht 2 Z, 20-15 °C	vleermuizen	Bas Voerman

Tabel 1. Bezoekdata en weersgesteldheid

Vleermuizen

Voor het in kaart brengen van vleermuizen is zowel visueel als auditief geïnventariseerd. Met behulp van een heterodyne batdetector met opname- en vertragingfunctie (type: Pettersson D240x, Anabat Walkabout, Batlogger M en luisterkist D500x) is de echolocatie, die vleermuizen uitzenden, voor ons hoorbaar gemaakt. Wanneer op basis van frequentie, klank en ritme niet met 100% zekerheid de soort bepaald kon worden, is een opname gemaakt op een extern opname apparaat. Tijdens enkele bezoeken is de volledige tijd gebruik gemaakt van een Batlogger M waarbij alle geluiden zijn opgenomen voor nader analyse. Met behulp van de computerprogramma's Batsound en Batexplorer is de nadere analyse uitgevoerd. Door de dieren ook zoveel mogelijk visueel waar te nemen is de determinatie geverifieerd en is het gedrag (en daarmee vaak de functie van het gebied) vastgesteld. Dit onderzoek is specifiek gericht op het in kaart brengen van verblijfplaatsen, soortensamenstelling en gebiedsgebruik. De voorzomerbezoeken zijn uitgevoerd voor het in kaart brengen van kraam- en zomerverblijven. Tijdens de nazomerronden lag de nadruk op het in kaart brengen van balts- en paarlocaties en indicaties voor winterverblijven.

Het ochtendbezoek is uitgevoerd vanaf enkele uren voor zonsopkomst tot zonsopkomst. De avondbezoeken in het voorjaar zijn gestart ruim voor zonsondergang tot enkele uren hierna.

De bezoeken in augustus en september zijn in de avond- en nachtelijke uren uitgevoerd. Het onderzoek is gestart minimaal 1 uur na zonsondergang. De gebruikte methoden zijn gebaseerd op het vleermuisprotocol 2013 zoals opgesteld door het Netwerk Groene Bureau, Gegevensautoriteit Natuur en de Zoogdierverseniging.

2.2 Volledigheid inventarisatie

Voor het onderzoek zijn de relevante protocollen als basis gehanteerd. Doordat het vleermuisonderzoek relatief laat in het jaar is gestart, is hiervoor extra inspanning geleverd binnen een korter tijdsbestek. Deze tijdsdruk wijkt enigszins af van het gestelde in het vleermuisprotocol. De verkregen waarnemingen middels de inventarisatie geven echter geen aanleiding te veronderstellen dat essentiële zaken zijn gemist. Een inventarisatie blijft echter uiteraard een steekproef. Het is dan ook mogelijk dat soorten en functies niet waargenomen zijn, terwijl dat ze (op een ander tijdstip) wel aanwezig zijn. Dit is echter acceptabel, de Flora- en faunawet vraagt een initiatiefnemer om alles te doen wat redelijkerwijs van hem verwacht kan worden. Met de gekozen methode en inspanning is dan ook voldoende invulling gegeven aan artikel 2 (Zorgplicht, zie kader bijlage 4) van de Flora- en faunawet. Wat betreft het (voor)onderzoek heeft de initiatiefnemer dan ook gedaan wat redelijkerwijs van hem verwacht kan worden.

Wel moet hierbij worden opgemerkt dat de houdbaarheid van verspreidingsgegevens aan een maximale periode zijn gebonden. Voor de verspreidingsgegevens van licht beschermde soorten, of het juist ontbreken hiervan, wordt veelal een bruikbaarheidsperiode van circa 5-6 jaar gehanteerd, zoals de meeste gegevens in het quickscanrapport. Voor zwaar beschermde soorten als vleermuizen en vogels geldt een bruikbaarheidsperiode van circa 2-3 jaar. Na deze periode zijn de gegevens verouderd en dient beoordeeld te worden of de gegevens voldoende up-to-date zijn om te gebruiken bij ruimtelijke ingrepen. Voor dit alles geldt wel dat de planlocatie niet drastisch veranderd waardoor nieuwe leefsituaties kunnen zijn ontstaan.

2.3 Gebiedsbeschrijving

Het onderzoeksgebied is gelegen binnen de bebouwde kom van Heelsum in de gemeente Renkum. Door de ligging binnen de bebouwde kom wordt het geheel omringd door bebouwing met tuinen, laanbeplantingen en openbaar groen.

Het plangebied kan worden verdeeld in 3 onderdelen:

- Appartementencomplex
- De Hucht - buurtcentrum
- Grasland/wandelgebied

Het appartementencomplex bestaat uit 3 woonlagen waarbij de appartementen op de begane grond aan de voor- en achterzijde beschikken over een tuin. Het geheel is opgetrokken uit betonnen gemetselde muren met spouwmuur. Het gehele complex is voorzien van een plat dak, zonder dakpannen.

De Hucht betreft een leegstaand gebouw dat in gebruik is geweest als buurthuis. Het gebouw is grotendeels opgetrokken uit gemetselde muren met spouw en geheel voorzien van een plat dak. Enkele delen zijn voorzien van betimmeringen. Het gehele gebouw is gelijkvloers.

Het westelijke deel van het plangebied betreft voornamelijk een verruigd grasland met enkele wandelpaden. Het grasland is sterk glooiend en wordt middel van gefaseerd maaien beheerd. Op de overgang van het grasland naar de tuinen van het appartementencomplex liggen enkele moestuinen.

In de tuinen en gemeenschappelijke open ruime rondom het appartementencomplex en De Hucht, staan enkele grotere bomen als plataan, linde spec. inheemse vogelkers, ruwe berk, chamaecyparis, haagbeuk en bolesdoorns en diverse struwelen en hagen. Eveneens is aan de zuidzijde een groot deel in gebruik als gazon.

Zie voor gebiedsligging figuur 1 en een gebiedsimpresie bijlage 2.

2.4 Natuurbeschermingswet 98, Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn

De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) is een netwerk van grote en kleine natuurgebieden (waaronder de Natura2000 gebieden) waarin de natuur (plant en dier) voorrang heeft en wordt beschermd. Hiermee wordt voorkomen dat natuurgebieden geïsoleerd komen te liggen, dieren en planten uitsterven en dat de natuurgebieden zo hun waarde verliezen. De EHS kan worden gezien als de ruggengraat van de Nederlandse natuur.

Natura2000 is een netwerk van beschermde natuurgebieden, dat binnen de Europese Unie wordt opgezet. Het Natura2000 netwerk dient ter bescherming van zowel de gebieden (natuurlijke habitats) als de wilde flora en fauna op het Europese grondgebied van de lidstaten. Deze Natura2000-gebieden vormen de kerngebieden van de EHS zoals deze in Nederland wordt vormgegeven, zie bijlage 1.

Natura2000

De bebouwde kommen van Heelsum en Renkum zijn geheel omringd door het Natura2000 gebied de Veluwe dat is aangewezen als Habitat- en Vogelrichtlijngebied. De begrenzing van de Veluwe ligt op circa 500 meter afstand van het plangebied.

Overige gebieden zijn niet op korte afstand aanwezig.

Zowel de werkzaamheden als de toekomstige inrichting, zoals beschreven in § 2.5, zullen geen negatieve gevolgen hebben op de beschreven Natura2000 gebieden, op aanwezige kwalificerende habitats of kwalificerende soorten. Verdere toetsing aan Natura2000-gebieden is hierdoor niet noodzakelijk.

Gelders Natuurnetwerk en Groene Ontwikkelingszone

Het Gelder Natuur Netwerk (GNN) betreft een stelsel van onderling verbonden natuurgebieden, dat in verbinding staat met natuurnetwerken buiten Gelderland.

Op de kaart in figuur 4, bijlage 1, is de begrenzing weergegeven van beide kaders in relatie tot het plangebied en omliggende landschap. Hier is zichtbaar dat de planlocatie niet gelegen is binnen de begrenzingen van het GNN en de Groene Ontwikkelingszone (GO).

De begrenzing van de GNN en GO volgt in grote lijnen dezelfde grenzen als het Natura2000 gebied de Veluwe. Enkele delen die buiten Natura2000 vallen, zijn aangewezen als GO en een enkel gebied als GNN. De afstand tot de begrenzing van deze gebieden is, net als bij het Natura2000 gebied, ruim 500 meter.

Doordat het plangebied geen onderdeel uitmaakt van het GNN of GO, kan worden gesteld dat er geen sprake is van areaalvermindering. Ook kan, gezien de ligging en de geplande ontwikkelingen, redelijkerwijs worden gesteld dat er geen storende invloeden zullen plaatsvinden ten aanzien van het functioneren van deze zones. Hierdoor is geen nadere afweging noodzakelijk.

Zie bijlage 1 voor de ligging van het gebied ten opzichte van de dichtstbijzijnde Natura2000 gebieden (figuur 3) en de GNN en GO (figuur 4).

2.5 Geplande werkzaamheden

Vivare is voornemens het appartementencomplex en het voormalige buurthuis De Hucht te amoveren. Binnen de vrijgekomen ruimte en op het naastgelegen verruigde grasland, ontstaat hierdoor ruimte voor nieuwe grondgebonden eengezinswoningen.

De werkzaamheden kunnen worden aangemerkt als *Ruimtelijke Ingrepen*. Op deze definitie is de afweging in het kader van de Flora- en faunawet (hoofdstuk 4) gebaseerd.

Figuur 1. Ligging onderzoeksgebied.

- A - appartementencomplex
- B - buurtcentrum de Hucht
- C - verruigd grasland

Bron: provincie Gelderland

3. ONDERZOEKSRESULTATEN

In dit hoofdstuk worden kort de bevindingen van het veldbezoek weergegeven. In het volgende hoofdstuk worden de wettelijke consequenties en eventuele aanbevelingen gegeven. Voor verwijzingen naar tabelgenoteerde soorten in het kader van de Flora- en faunawet (Ff-wet) zoals in de tekst wordt beschreven, wordt verwezen naar de toelichting in bijlage 4. Ter aanvulling op de onderzoeksresultaten zijn verspreidingsatlassen geraadpleegd voor het kilometerhok: 179-443.

3.1 Flora

In het plangebied zijn diverse wilde plantensoorten aangetroffen. De aanwezige wilde planten zijn alle algemene soorten die kenmerkend zijn voor matig rijke tot rijke gronden en veelal kenmerkend voor pioniersituaties, parken en tuinen, verruigde situaties, struwelen en heischrale vegetaties.

Rondom het appartementencomplex en De Hucht is de ruimte geheel ingericht als tuin en park met een vrij hoog onderhoudsniveau. Hier staan voornamelijk aangeplante vaste planten, heesters en bomen.

Het hooiland (C in figuur 1) heeft een meer halfnatuurlijk karakter. Deze grazige vegetatie wordt 1-2 keer per jaar gemaaid waardoor een meer soortenrijke vegetatie zonder opgaand struweel aanwezig is.

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van de aangetroffen soorten in de drie deelgebieden.

akkerdistel	kruipe botebloem
akkerkool	kweek
berenklauw	paardenbloem
boerenwormkruid	paarse dovenetel
braam spec.	reukgras
duizendblad	ridderzuring
engels raaigras	rode klaver
fluitenkruid	roodzwenkgras
gewone brunel	ruwe berk
gewone vlier	smalle weegbree
grote brandnetel	straatgras
grote muur	veldzuring
herderstasje	witte dovenetel
hondsdraf	zachte dravik
kleefkruid	zachte ooievaarsbek
kleine veldkers	zevenblad
kropaar	zomereik

Tabel 2: Waargenomen wilde planten.

Tijdens het veldbezoek zijn geen zwaar beschermde soorten aangetroffen. Doordat er geen volledige florakaractering heeft plaatsgevonden is het mogelijk dat er plantensoorten zijn gemist. Hierbij kunnen enkele licht beschermde soorten als brede wespenorchis tussen de struwelen of gewone vogelmelk in meer grazige delen niet geheel worden uitgesloten. Aan de hand van de opbouw van het plangebied en het uitgevoerde onderzoek, kan redelijkerwijs worden aangenomen dat geen zwaar beschermde soorten zijn gemist.

Literatuur

Verspreidingskaarten van Floron en verspreidingsdatabanken op internet, laten enkele beschermde soort zien binnen het kilometerhok waarin het plangebied gelegen is. Het betreft groeiplaatsen van licht beschermde soorten als brede wespenorchis, grote kaardenbol, grasklokje, koningsvaren en gewone vogelmelk, alsook enkele zwaar beschermde soorten als jeneverbes en veldsalie.

3.2 (Broed)vogels

Het quickscan onderzoek is uitgevoerd middels een eenmalig bezoek in het vogelbroedseizoen. Tijdens dit bezoek is een indruk verkregen van de samenstelling van de aanwezige broedvogelsoorten in de directe omgeving. Daarnaast zijn op diverse momenten bezoeken aan het plangebied gebracht ten behoeve van het in kaart brengen van vleermuizen. Hierbij zijn enkele aanvullende gegevens verkregen. Tijdens het onderzoek zijn waarnemingen verricht van koolmees, merel, vink, ekster, roodborst, winterkoning en houtduif. Al deze soorten waren territoriaal of nestindicerend aanwezig. Buiten het plangebied zijn enkele territoriumindicerende huismussen waargenomen.

Binnen het onderzochte plangebied zijn diverse ecotopen aanwezig. Door de ecochore² bestaande uit bebouwing, struwelen en grazige vegetaties, is het plangebied geschikt als foerageergebied en broedgebied voor verschillende vogelsoorten. Hierdoor biedt het plangebied potentiële broedgelegenheden voor soorten uit ecologische vogelgroepen als:

- grazige vegetaties
 - struiken, struwelen en heggen
 - bebouwing en overige groepen
- (uit: *broedvogels en beheer* - H. Sierdsema - SOVON)

Het beschermingsregime van de groep vogelsoorten is opgedeeld in 5 categorieën waarbij de nestlocaties leidend zijn. In bijlage 4 is een toelichting op de 5 verschillende categorieën en bijhorende soorten beschreven.

Van soorten uit de categorieën 1-4 zijn tijdens het onderzoek geen waarnemingen van individuen of nestlocaties binnen het plangebied gedaan. Voor deze groep is het plangebied nauwelijks geschikt als broedlocatie. Wel zijn in omliggende woningen enkele territoriale mannetjes van huismussen waargenomen. Gezien de korte afstand tot het plangebied en de potentiële geschiktheid van het gebied om te foerageren, zullen huismussen foeragerend binnen het plangebied kunnen worden aangetroffen. Tijdens het onderzoek zijn geen huismussen binnen het plangebied waargenomen. Een door huismus bezette nestkast op een balkon of in een tuin is niet geheel uit te sluiten maar doordat het een koloniebroeder is, is dat niet waarschijnlijk. De gebouwen zelf bieden echter geen geschikte locaties voor deze soort.

Het appartementencomplex is gezien de hoogte in potentie geschikt voor gierzwaluwen. Er zijn echter geen geschikte nestlocaties gevonden. Ook tijdens het onderzoek, en aanvullende onderzoeksmomenten voorafgaande aan vleermuisonderzoeken, zijn geen waarnemingen van deze soort in de directe omgeving verricht. Hierdoor kan aanwezigheid van deze soort in de gebouwen worden uitgesloten.

Categorie 5-soorten

Er zijn twee soorten uit categorie 5 aangetroffen in relatie tot de planlocatie en het omliggende gebied: koolmees en ekster. Voor deze soorten zijn enkele geschikte broedlocaties binnen het plangebied voorhanden. Van ekster is een nest aangetroffen in een plataan. Voor de meeste soorten uit deze categorie zijn holten en nissen van belang als broedlocatie. In de bomen en gebouwen zijn dergelijke potentieel geschikte locaties nauwelijks voorhanden. De houtopstanden zijn veelal te jong om te beschikken over geschikte, ingerotte holten.

Literatuur

De atlas van Nederlandse broedvogels laat in het atlasblok waarbinnen het plangebied ligt een groot aantal algemene broedvogels zien. Hierbij zijn ook enkele categorie 1-4 soorten als huismus, sperwer, buizerd, steenuil, kerkuil en ransuil.

3.3 Herpetofauna en vissen

Tijdens het veldbezoek zijn geen waarnemingen verricht van soorten uit de groepen vissen, reptielen en amfibieën. Beschermde soorten uit deze groepen zijn niet binnen het plangebied te verwachten door het ontbreken van geschikt leefgebied.

Indien in omliggende tuinen vijvers aanwezig zijn, kunnen hier enkele licht beschermde en algemene amfibieënsoorten een leefgebied hebben. Hierdoor zijn zwerfende dieren binnen het

² Een ecochore is een ruimtelijk begrensde ecologische eenheid, gekenmerkt door een inwendige heterogeniteit in een halfnatuurlijk of cultuurlandschap. Een ecochore bestaat uit een verzameling ecotopen; bijvoorbeeld de verschillende aan elkaar grenzende ecotopen op en rond een erf of binnen een specifiek landschapstype. Samen vormen deze ecotopen een gevarieerd landschap.

onderzoeksgebied niet geheel uit te sluiten. Door het ontbreken van geschikt leefgebied voor zwaar beschermde soorten, is aanwezigheid van deze soorten uitgesloten.

Literatuur

De verspreidingskaarten van RAVON (Reptielen, Amfibieën en Vissenonderzoek Nederland) laten tussen 2000 en 2016, enkele beschermde soorten amfibieën en reptielen in het kilometerhok, en direct aangrenzende hokken, zien waarbinnen het plangebied gelegen is. Het betreft licht beschermde soorten als kleine watersalamander, gewone pad, bruine kikker en bastaardkikker en zwaar beschermde soorten als hazelworm, kamsalamander, poelkikker en rugstreeppad.

3.4 Zoogdieren

Grondgebonden zoogdieren

Tijdens de diverse veldbezoeken zijn enkele waarneming van grondgebonden zoogdieren verricht. Het betreft mol (molshopen) konijn (graafsporen en uitwerpselen) en 'ware' muizen (knaagsporen van vermoedelijk veldmuis).

Het plangebied en de directe omgeving bieden enkele algemene zoogdiersoorten een potentieel geschikt leefgebied. Hierbij moet met name gedacht worden aan soorten als: ware muizen, (algemene) spitsmuizen, egel, konijn, mol en kleine marterachtigen.

Er zijn geen sporen aangetroffen van zwaar beschermde soorten als de steenmarter en eekhoorn. Voor deze soorten biedt de planlocatie en directe omgeving in principe geschikt habitat voor territoria, verblijfplaatsen en foerageergebied. Verblijfplaatsen van steenmarters zijn met regelmaat aan te treffen in gebouwen als schuren en woningen als ook in struwelen en takkenhopen. Eekhoornnesten worden veelal gebouwd in boomtoppen en soms in geschikte holten. Er zijn echter geen vaste verblijfplaatsen van deze soorten binnen het plangebied aanwezig. Het is aannemelijk dat in omliggende gebieden verblijfplaatsen van beide soorten aanwezig zijn waardoor foeragerende dieren op de planlocatie kunnen worden waargenomen.

Literatuur

De zoogdieratlas.nl bezit enkele meldingen van zwaar beschermde soorten: steenmarter, boommarter, das en eekhoorn. Overige zwaar beschermde grondgebonden soorten zijn niet bekend binnen het kilometerhok waarbinnen het plangebied zich bevindt.

Vleermuizen

Het plangebied is geschikt als foerageergebied voor vleermuizen. Door de ligging van het plangebied binnen de bebouwde kom met diverse groenstructuren en relatief dicht bij het buitengebied en de begrenzing van het Natura2000 gebied de Veluwe, zijn verschillende soorten op de locatie en in de directe omgeving mogelijk aan te treffen. Aanwezige gebouwen binnen het plangebied bieden voor soorten als gewone dwergvleermuis en laatvlieger geschikte mogelijkheden voor verblijfplaatsen. Hierbij moet met name gedacht worden aan ruimten achter betimmeringen en spouwmuren. Gezien de hoogte van de gebouwen en de potentiële invliegopeningen, is met name het appartementencomplex geschikt. Doordat het gebouw De Hucht vrij laag is en er geen potentiële invliegopeningen zonder spinrag zijn aangetroffen, is dit gebouw voor vleermuizen nauwelijks interessant. Bomen met voor vleermuizen geschikte holten zijn niet binnen de invloedssfeer van de geplande werkzaamheden aanwezig. Om aan- of afwezigheid van vleermuizen vast te kunnen stellen, is in alle drie de deelgebieden aanvullend vleermuisonderzoek uitgevoerd.

Gedurende het onderzoek zijn 3 soorten vleermuissoorten aangetroffen:

- Gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*)
- Laatvlieger (*Eptesicus serotinus*)
- Rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*)

Hieronder worden de resultaten per soort en per functie behandeld.

Gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*)

Deze soort is tijdens alle bezoeken aangetroffen op en rondom de planlocatie. Deze soort is vrij windgevoelig en is mede daarom ook veel waargenomen langs de luwe zijden van het appartementencomplex en de omliggende bebouwing. Tijdens bezoeken met weinig wind zijn eveneens enkele exemplaren boven het verruigde grasland (deelgebied C) aangetroffen. Dit betrof met name overvliegende dieren. Foeragegedrag is hier niet waargenomen.

Het totaal aantal waargenomen gewone dwergvleermuizen was het hoogst op 16 juli en betrof circa 15 exemplaren. Hierbij moet worden vermeld dat de meeste dieren buiten de grenzen van het strikte plangebied zijn waargenomen.

Tijdens het ochtendbezoek op 28 juni is een solitaire gewone dwergvleermuis zwermend en invliegend waargenomen in de oostgevel van het appartementencomplex. Dit dier gebruikte een opening in de gemetselde muur. Tijdens de beide avondronden in de voorzomer is deze soort niet meer uitvliegend waargenomen of mogelijk gemist.

Tijdens de baltsonderzoeken in augustus en september, zijn diverse baltsende mannetjes in de omgeving en binnen het plangebied aangetroffen. De mannetjes van gewone dwergvleermuizen vliegen baltsend veelal direct boven de paarlocatie. Hierdoor is het in kaart brengen van specifieke paarlocaties bij deze soort echter veelal vrij lastig. De meeste baltsende dieren zijn aangetroffen buiten het plangebied. Hierbij zijn baltsvluchten boven de woningen van de Doornenkampseweg en de zuidelijk gelegen woonwijken waargenomen. Van één dier zijn intensieve baltsvluchten rondom het appartementencomplex vastgesteld. Door de vrij kleine baltsvlucht en de directe binding met het complex, kan worden gesteld dat hier een balts-/paarlocatie van een mannetje bevindt. Gezien de waarnemingen van het zomerverblijf van een solitair dier en de vermoedelijke baltslocatie kan worden aangenomen dat het hier hetzelfde dier betreft en het zomerverblijf eveneens als balts- en paarverblijf wordt gebruikt.

Tijdens de najaarsbezoeken is eveneens specifiek gezocht naar zwermgedrag en andere indicaties die kunnen duiden op een winterverblijf. Dergelijke activiteiten zijn niet aangetroffen. Paarverblijfplaatsen van mannetjes kunnen eveneens regelmatig worden gebruikt als winterverblijf. Voor gewone dwergvleermuizen zijn twee typen winterverblijfplaatsen bekend: winterverblijfplaatsen waar mannetjes alleen, soms met enkele vrouwtjes verblijven en de winterverblijfplaatsen met groepen van veel exemplaren. Met name de winterverblijfplaatsen met enkele exemplaren zijn moeilijk aan te tonen. Er dient zekerheidshalve vanuit gegaan te worden dat een plek die als zomer- en/of paarverblijfplaats in gebruik is, tevens ook als winterverblijf wordt gebruikt. Het appartementencomplex dient dan ook te worden aangemerkt als overwinteringslocatie van een mannetje gewone dwergvleermuis.

Laatvlieger (*Eptesicus serotinus*)

Deze soort is waargenomen tijdens de twee avondbezoeken in de voorzomer en tijdens het najaarsbezoek op 23 augustus. Tijdens de voorzomerbezoeken zijn tot circa 6 dieren langsvliegend en korte tijd in de directe omgeving foeragerend waargenomen. Van een drietal dieren is vastgesteld dat deze afkomstig waren vanaf de Heidesteinlaan. Gezien het gedrag en de vliegrichting van alle waargenomen dieren zullen vermoedelijk alle laatvliegers hier vandaan afkomstig zijn geweest. Een verblijfplaats van deze soort zal dan ook ten zuidoosten van het plangebied moeten worden gezocht. Hoewel de dieren korte tijd in het gebied foeragerend worden aangetroffen, is geen duidelijke binding met het plangebied vastgesteld. De dieren vliegen vrij snel door richting het noordwesten en gedurende de nacht is slechts een enkel dier gehoord. Hierdoor kan worden gesteld dat er geen verblijfplaats van deze soort in de gebouwen binnen het plangebied aanwezig is.

Rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*)

Tijdens alle bezoeken zijn waarneming van deze boombewonende soort verricht. In alle gevallen betreft het overvliegende dieren zonder binding met het plangebied. Tijdens het ochtendbezoek zijn een 5-tal rosse vleermuizen overvliegend richting het noorden waargenomen. Hierdoor kan worden gesteld dat in elk geval een verblijfplaats ten noorden van het plangebied moet worden gezocht. Binnen het plangebied zijn geen geschikte boomholten voor deze soort aanwezig.

3.5 Ongewervelden

Tijdens het veldbezoek zijn in het plangebied geen beschermde soorten uit deze groep aangetroffen. Het plangebied is niet geschikt voor beschermde of Rode Lijstgenoteerde insectensoorten.

Binnen de planlocatie liggen geen ecotopen die beschermde ongewervelden een goede leefomgeving bieden. Het voorkomen van beschermde ongewervelden, waaronder libellen, vliegend hert, gestreepte waterroofkever en platte schijfhoren, is derhalve uitgesloten.

4. TOETSING FLORA- EN FAUNAWET

4.1 Algemeen

Sinds het in werking treden van de AMvB artikel 75, 26 feb. 2005, is de beschermde status van dieren en planten opgedeeld in 3 tabellen, zie kader.

Soorten die vermeld staan op Tabel 1 zijn vrijgesteld van ontheffing indien de werkzaamheden aan te merken zijn als Ruimtelijke Ontwikkelingen. Tabel 2 en 3 soorten zijn zwaarder beschermd en hiervoor is nader onderzoek of toetsing noodzakelijk.

Voor vogels geldt dat alle inheemse soorten beschermd zijn. Verstoring of verontrusting van broedende vogels is niet toegestaan. Daarnaast zijn er enkele soorten die jaarrond gebruik maken van dezelfde broedlocaties of die afhankelijk zijn van specifieke locaties; deze locaties zijn jaarrond beschermd.

De groep vogels wordt niet specifiek aangegeven in de tabelverdeling. Voor deze groep is slechts ontheffing mogelijk voor belangen die betrekking hebben op bescherming van flora en fauna, veiligheid voor het vliegverkeer of volksgezondheid.

Alle in Nederland voorkomende vleermuissoorten zijn opgenomen in bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn. In Nederland is de soortbescherming verankert in de Flora- en faunawet en zijn de soorten uit bijlage IV van de Habitatrichtlijn opgenomen in tabel 3 van de AMvB artikel 75. Hierdoor zijn alle vleermuissoorten zwaar beschermd.

Zie voor een uitgebreide toelichting van de Flora- en faunawet (Ff-wet) bijlage 4.

Tabelindeling Flora- en faunawet

Tabel 1: Algemene soorten: algemene vrijstelling of ontheffing/lichte toets

Tabel 2: Overige soorten: vrijstelling met gedragscode of ontheffing/lichte toets

Tabel 3: Soorten, genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn en in bijlage 1 van de AMvB: vrijstelling met gedragscode of ontheffing/uitgebreide toets

4.2 Ingreep

Vivare is voornemens het appartementencomplex en het voormalige buurthuis De Hucht te amoveren. Binnen de vrijgekomen ruimte en op het naastgelegen verruigde grasland, ontstaat hierdoor ruimte voor nieuwe grondgebonden eengezinswoningen.

Voor deze werkzaamheden zijn enkele ingrepen in het gebied noodzakelijk. Het betreft ingrepen als:

- Slopen appartementencomplex en De Hucht;
- Bouwrijp maken plangebieden A, B en C;
- Bouwen nieuwe woningen.

De Flora- en faunawet hanteert een aantal belangen waaronder een ingreep kan vallen. Onderhavige ingreep valt onder het volgende belang:

- De uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling.

4.3 Effecten

4.3.1 Flora

In het gebied zijn tijdens de quickscan geen beschermde plantensoorten waargenomen. Gezien de gebiedsopbouw zijn eveneens geen zwaar beschermde soorten te verwachten. De in het kilometerhok aangetroffen licht beschermde soorten als gewone vogelmelk, brede wespenorchis en grasklokje zoals in verspreidingsatlassen vermeld, kunnen, ondanks dat de soorten niet zijn aangetroffen, binnen het plangebied niet geheel worden uitgesloten. Deze groeiplaatsen zullen door de ingrepen verdwijnen. Groeiplaatsen van zwaar beschermde soorten zijn niet aanwezig waardoor geen schade aan deze soorten zal optreden. Hierdoor zijn geen nadere maatregelen of ontheffing ten aanzien van vaatplanten noodzakelijk.

Aangezien zwaar beschermde soorten ontbreken, is nader onderzoek of ontheffing niet noodzakelijk.

4.3.2 (Broed)vogels

Alle te verwachten vogelsoorten zijn beschermd krachtens de Flora- en faunawet en de Vogelrichtlijn. Ontheffing voor deze diergroep is in de meeste gevallen niet mogelijk. Dit betekent dat het verstoren, verontrusten, doden en anderszins van vogels en nesten niet is toegestaan. Deze overtredingen zijn mogelijk door het uitvoeren van de geplande werkzaamheden. Voor vogels geldt dat deze tijdens de broedperiode het meest gevoelig zijn voor verstoring. De rest van het jaar zijn zij flexibeler en is de kans op nadelige effecten door de werkzaamheden voor de individuen aanzienlijk minder. Hierdoor is het sterk aan te bevelen buiten het broedseizoen te starten met de werkzaamheden waardoor bij aanvang van het broedseizoen het verstoringseffect op vogels minimaal is.

Globaal kan worden gezegd dat de broedperiode, voor de mogelijk aanwezige soorten, ligt tussen 15 maart en 15 juli. Hierbij dient wel te worden op gemerkt dat indien broedende vogels in een andere periode van het jaar worden aangetroffen, hierbij zorgvuldig dient te worden omgegaan zodat verstoring van de broedende vogels wordt voorkomen.

Niet alle vogels maken jaarlijks een nieuw nest om te broeden. Een deel van de soorten gebruikt jaarlijks hetzelfde nest of dezelfde locatie om hun jongen groot te brengen. Ook zijn er soorten die jaarrond gebruik maken van vaste verblijfplaatsen. Voor deze soorten geldt dat de nest- of verblijflocaties jaarrond beschermd zijn en dat inzichtelijk gemaakt moet worden welke gevolgen de werkzaamheden voor deze soorten hebben.

Door het ministerie van LNV is een lijst opgesteld met vogelsoorten waarvan de nesten jaarrond beschermd zijn: 'Aangepaste lijst beschermde vogelnesten' van het ministerie van LNV 2009 - zie ook bijlage 4. De nestlocaties en vaste verblijfplaatsen van de hierin beschreven soorten zijn ook in perioden beschermd als er tijdelijk geen gebruik van de nestlocatie wordt gemaakt. De betreffende soorten zijn verdeeld in 5 categorieën, zie bijlage 4.

Categorie 1-4 soorten

Binnen het plangebied zijn geen nestlocaties of vaste rustlocaties van soorten uit categorie 1-4 aangetroffen of te verwachten. Hierdoor zijn voor deze soorten geen maatregelen noodzakelijk.

Categorie 5 soorten

Door de werkzaamheden kunnen er effecten optreden op de 'overige soorten' zoals opgenomen in categorie 5, waarvan de nestlocatie alleen beschermd is indien ecologische afwegingen dat rechtvaardigen. Dit geldt met name wanneer er geen alternatieven in de directe omgeving voorhanden zijn. In de te lopen gebouwen zijn echter geen geschikte holten voor soorten uit deze categorie aanwezig. De plataan met het eksternest zal mogelijk door de ingreep verdwijnen. Voor deze soort zal dit echter geen invloed hebben op het duurzaam voortbestaan van de populatie. Indien de kap buiten het broedseizoen wordt uitgevoerd is eveneens geen schade aan individuen te verwachten.

Hierdoor is geen nader onderzoek of afweging voor soorten uit deze categorie noodzakelijk.

Voor vogels is geen nader onderzoek noodzakelijk.

4.3.3 Herpetofauna en vissen

Alle amfibieën en reptielen zijn beschermd krachtens de Ff-wet en enkele soorten tevens krachtens de Habitatrichtlijn. Op de planlocatie zijn geen zwaar beschermde soorten amfibieën, reptielen of vissen aangetroffen of te verwachten waardoor geen negatieve effecten zullen optreden door de voorgenomen ingrepen.

Eventueel rondzwervende licht beschermde amfibieënsoorten vallen onder de vrijstellingsregeling waardoor geen nader onderzoek of ontheffing noodzakelijk is.

Voor Herpetofauna en vissen zijn geen nadere onderzoeken of ontheffing noodzakelijk voor het uitvoeren van de geplande werkzaamheden.

4.3.4 Grondgebonden zoogdieren

Tijdens het onderzoek zijn enkele sporen aangetroffen van mol, konijn en veldmuis. Naast de aangetroffen soorten kunnen in het plangebied diverse soorten worden aangetroffen als: ware muizen, spitsmuizen, egel, haas en kleine marterachtigen. Deze mogelijk aanwezige soorten staan vermeld op Tabel-1 Ff-wet waardoor een vrijstelling geldt voor Ruimtelijke Ontwikkelingen en Ingrepen en geen nader onderzoek of ontheffing noodzakelijk is.

Er zijn tijdens het veldbezoek geen aanwijzingen gevonden die duiden op een verblijfplaats van steenmarter (Tabel-2 Ff-wet). Gezien de potentiële geschiktheid van de locatie is toekomstige vestiging van deze soort in een van de gebouwen, niet uit te sluiten. Met name bij leegstand, maar ook bij continuering van het huidige gebruik, biedt de locatie geschikte mogelijkheden voor deze soort. Door de beschermde status van deze soort is het niet zondermeer toegestaan vaste verblijfslocaties te verwijderen zonder de juiste, ecologische afwegingen. Hierdoor is het raadzaam dat vóór het starten van de werkzaamheden een nadere afweging wordt gemaakt of een vaste verblijfplaats aanwezig is. Hierbij is inspectie van het terrein en nader veldbezoek, eventueel met cameravallen, noodzakelijk.

Vaste verblijfplaatsen van eekhoorn of andere zwaar beschermde soorten, zijn niet aanwezig.

Gezien de geschiktheid van het gebied is vestiging van een steenmarter niet geheel uit te sluiten. Indien de sloop meer dan 6 maanden na het onderzoek wordt uitgevoerd, is het raadzaam voor aanvang van de sloopwerkzaamheden een nadere controle uit te voeren of de soort een vaste verblijfplaats binnen het plangebied heeft bezet.

Van overige soorten ontbreken vaste verblijfplaatsen en zijn er geen significant negatieve effecten te verwachten waardoor naar overige soorten geen nader onderzoek of ontheffing noodzakelijk is.

4.3.5 Vleermuizen

Gedurende het onderzoek zijn 3 soorten vleermuizen aangetroffen. Van 1 soort is een verblijfplaatsen aangetroffen: gewone dwergvleermuis.

Aangetroffen vleermuissoorten:

- Gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) - verblijfplaats
- Laatvlieger (*Eptesicus serotinus*)
- Rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*)

Gewone dwergvleermuis

In het appartementencomplex is een verblijfplaats van deze soort aanwezig. Het betreft een zomerverblijf dat tevens als balts-/paarlocatie in gebruik is.

Door de geplande sloop zal de verblijfplaats verdwijnen. Hierdoor is het noodzakelijk om mitigerende (lees verzachtende) maatregelen te treffen om te voorkomen dat individuen worden geschaad en zullen compenserende maatregelen worden getroffen om voldoende aanbod aan verblijfplaatsen in het gebied te behouden waardoor schade aan de lokale populatie kan worden voorkomen, zie § 4.5: mitigerende en compenserende maatregelen.

Overige vleermuissoorten

Van de overige aangetroffen vleermuissoorten zijn geen verblijfplaatsen of essentiële gebiedsfuncties vastgesteld die door de ingrepen kunnen worden aangetast. Hierdoor zijn geen nadere maatregelen voor vleermuizen noodzakelijk.

Voor gewone dwergvleermuis zijn nadere maatregelen en ontheffing noodzakelijk.

4.3.6 Ongewervelden

Het gebied is niet geschikt als voortplantings- en leefgebied voor beschermde en Rode lijstgenoteerde vlinders en overige insecten. Beschermde soorten zijn niet te verwachten aangezien de soorten van deze groepen veelal erg kritisch zijn op het biotoop.

4.4 Toetsing Flora- en faunawet

Artikel 11 van de Flora- en faunawet verbiedt onder andere het vernietigen van vaste rust- en/of verblijfplaatsen. Zowel de verblijfplaatsen, (paar)locaties als essentiële foerageergebieden en vliegroutes van gewone dwergvleermuizen vallen onder deze definitie doordat de dieren jaarlijks gebruik zullen maken van deze locaties waardoor het een onderdeel vormt van het complexe leefgebied van de aanwezige populatie. Doordat door de sloop de verblijfplaats zal worden verwijderd, wordt met de geplande ingreep de Flora- en faunawet overtreden. Het is daardoor niet toegestaan de ingreep zonder aanvullende maatregelen uit te voeren. Voor het uitvoeren van de sloopwerkzaamheden dienen daarom mitigerende en compenserende maatregelen getroffen te worden om schade aan individuen en de lokale populaties te voorkomen. Voor het overtreden van Artikel 11 van de Flora- en faunawet is het aanvragen van een ontheffing noodzakelijk.

Er dient een ontheffing voor gewone dwergvleermuis te worden aangevraagd. Eveneens dienen compenserende en mitigerende maatregelen getroffen te worden voordat het appartementen-complex kan worden gesloopt.

4.5 Mitigerende en compenserende maatregelen

Voor de gewone dwergvleermuis mag het leefgebied niet verslechteren en dient te allen tijden het totaal aantal vaste verblijfplaatsen en de kwaliteit van het foerageergebied en de vliegroutes behouden te blijven waardoor het leefgebied kan blijven functioneren.

Het is hierdoor van belang dat er mitigerende en compenserende maatregelen getroffen worden om de duurzame instandhouding van de lokale populatie te garanderen en schade aan individuen te voorkomen. Voor deze soort zijn de maatregelen te verdelen in de periode en methode van de werkzaamheden en het aanbrengen van nieuwe voorzieningen.

In onderstaande opsomming zijn mitigerende en compenserende maatregelen weergegeven. Het is van belang dat deze onderdelen in een ecologisch protocol nader worden uitgewerkt, afhankelijk van de exacte invulling van de plannen en de ecologie van de gewone dwergvleermuis. Dit protocol kan tevens fungeren als onderbouwing bij een ontheffingsaanvraag.

Vleermuizen - mitigerende maatregelen

Vleermuizen

Periode en methodiek van sloop

- De periode van sloop dient te worden afgestemd op de ecologie van de soort waardoor de sloop buiten de meest kwetsbare perioden moet worden uitgevoerd. Doordat er mogelijk zowel overwinterende als overzomerende dieren aanwezig zijn, zijn er twee meest geschikte perioden.
 - Na de winterslaap en voor de periode van in gebruik zijnde zomerverblijven. Deze periode ligt globaal tussen begin maart - eind april.
 - Na de balts-/paarperiode en voor de winterslaap. Deze periode ligt globaal tussen begin oktober en half november.

De zomerperiode is eveneens minder geschikt doordat deze gelijk valt met de broedperiode van vogels waardoor de werkzaamheden verstorend kunnen werken op broedende vogels in de directe omgeving.

- Doordat het verlaten van de verblijfplaats van verschillende factoren afhankelijk is, dient voorafgaande aan de sloop verstoring plaats te vinden van het binnenklimaat waardoor eventueel nog aanwezige vleermuizen gestimuleerd worden hun verblijfplaats te verlaten en elders een nieuw verblijf te zoeken. Concreet betekent dit dat minimaal een week voorafgaande aan de werkzaamheden gaten in het de muur dienen te worden aangebracht zodoende dat verstoring van het aanwezige microklimaat plaatsvindt. Hierdoor wordt de kwaliteit van het microklimaat verstoord en worden eventueel aanwezige dieren passief gedwongen te vertrekken. Ook kan worden gekozen om exclusion flaps te plaatsen waardoor het mannetje wel de verblijfplaats kan verlaten maar niet meer kan invliegen.

Hiervoor gelden enkele voorwaarden:

- Vleermuisvriendelijk strippen van het gebouw, uitsluitend tijdens relatief warme nachten (> 10°C) met gunstige weersomstandigheden uitvoeren.
- Geef de vleermuizen een paar dagen de tijd om zelfstandig te vertrekken na de verstering van het binnenklimaat.
- Voor de start van de werkzaamheden altijd een vleermuisonderzoeker laten controleren of gebouwen 'vleermuisvrij' zijn.

Voor het toepassen van bovenstaande maatregelen is een ontheffing in het kader van de Fora- en faunawet noodzakelijk en dient een ecologisch protocol te worden opgesteld waarin de mitigerende en compenserende maatregelen worden beschreven.

Te treffen voorzieningen**Vleermuis kasten - Zomer-, balts-/ paarverblijf**

Door de sloop zal 1 verblijfplaats verdwijnen waardoor compensatie noodzakelijk is. Om de kans op vestiging te vergroten en een stabiele populatie te behouden, wordt in de soortenstandaard, opgesteld door Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, als uitgangssituatie een minimale compensatieverhouding van 1-4 gehanteerd. Hierdoor is het noodzakelijk dat minimaal 4 inmetelkasten in of gevelkasten aan de nieuwe woningen of woningen in de directe omgeving worden aangebracht. Er dient echter te worden gegarandeerd dat het totale aanbod aan verblijfplaatsen in het gebied binnen het leefgebied van deze kolonie gewone dwergvleermuizen, te allen tijden wordt gegarandeerd. Er zijn diverse gestikte typen vleermuis kasten of alternatieven voorhanden. De definitieve keuze van vervanging en de positionering dient in overleg met een vleermuisdeskundige te worden bepaald en te worden vastgelegd in een ecologisch protocol en logboek.

Winterverblijfplaats

Doordat paarverblijfplaatsen eveneens als winterverblijf dienen te worden aangemerkt, zoals beschreven in de soortenstandaard van deze soort, moeten de compenserende maatregelen tevens geschikt zijn als winterverblijfplaats. Doordat overwinterende vleermuizen hogere eisen stellen aan winterverblijfplaatsen, zijn speciale overwinteringskasten of voorzieningen in spouwmuren noodzakelijk. Met name de maatregelen in spouwmuren genieten de voorkeur.

Er zijn verschillende mogelijkheden ter compensatie

- Tijdelijke kasten gedurende het jaar 2017/2018 - waarbij in spouwmuren van de nieuwe eengezinswoningen permanenten verblijfplaatsen worden gerealiseerd
- Permanente kasten in de directe omgeving. Deze kasten dienen te voldoen aan de mogelijkheden ter compensatie van zowel zomer- als winterverblijfplaatsen.

De specificaties waaraan de kasten dienen te voldoen en de locaties waar de kasten worden aangebracht, dienen in een ecologisch protocol te worden beschreven.

Voor de gewone dwergvleermuis geldt als uitgangspunt dat dient te worden gegarandeerd dat het totale aanbod aan verblijfplaatsen in het gebied, binnen het leefgebied van de kolonie, te allen tijden wordt gegarandeerd. De definitieve keuze van het type voorzieningen en de positionering hiervan, dient in overleg met een vleermuisdeskundige te worden bepaald en te worden vastgelegd in een ecologisch protocol en logboek.

Bij werkzaamheden in november 2017, dienen de (tijdelijke) kasten bij voorkeur aan het begin van het nieuwe vliegseizoen (vanaf 1 maart 2017) te functioneren. Echter minimaal 3 maanden voor daadwerkelijk sloop.

4.7 Consequenties tijdens de sloopactiviteiten en de zorgplicht

Het verdient aanbeveling om sloop- en bouw materiaal en eventuele zandhopen slechts korte tijd op te slaan. Hierdoor wordt voorkomen dat dieren en planten zich tijdens de werkzaamheden kunnen vestigen. Voor alle dier- en plantsoorten, wel of niet beschermd, geldt de algehele zorgplicht, zie kader.

5. CONCLUSIE

Op de planlocatie is een natuuronderzoek uitgevoerd in de vorm van een quickscan, aangevuld met gericht onderzoek naar vlemuizen. Aan de hand van de hierdoor verkregen gegevens, aangevuld met literatuuronderzoek, is een goed beeld ontstaan van de waarde van de planlocatie voor beschermde dier- en plantsoorten.

Binnen het plangebied is Vivare voornemens het appartementencomplex en het voormalige buurthuis De Hucht te amoveren. Binnen de vrijgekomen ruimte en op het naastgelegen verruigde grasland ontstaat hierdoor ruimte voor nieuwe grondgebonden eengezinswoningen.

Flora

Er zijn geen (zwaar) beschermde soorten aangetroffen of te verwachten waardoor geen nader onderzoek of ontheffing noodzakelijk is.

Vogels

Er zijn geen broedlocaties van soorten uit categorie 1-4 binnen het plangebied aanwezig waardoor geen nader onderzoek of ontheffing noodzakelijk is.

Voor soorten uit categorie 5 en de overige soorten is eveneens geen nader onderzoek noodzakelijk. Indien de werkzaamheden in een broedseizoen worden uitgevoerd, kunnen maatregelen noodzakelijk zijn om te voorkomen dat door de werkzaamheden broedende vogels worden verstoord.

Herpetofauna en vissen

Voor Herpetofauna en vissen zijn geen nadere onderzoeken of ontheffing noodzakelijk voor het uitvoeren van de geplande werkzaamheden.

Grondgebonden zoogdieren

Door de potentiële geschiktheid van het gebied is vestiging van een steenmarter niet geheel uit te sluiten. Indien de sloop meer dan 6 maanden na het onderzoek wordt uitgevoerd, is het raadzaam voor aanvang van de sloopwerkzaamheden een nadere controle uit te voeren of de soort een vaste verblijfplaats binnen het plangebied heeft bezet.

Van overige soorten ontbreken vaste verblijfplaatsen en zijn er geen significant negatieve effecten te verwachten waardoor naar overige soorten geen nader onderzoek of ontheffing noodzakelijk is.

Vlemuizen

In het appartementencomplex is een verblijfplaats aangetroffen van gewone dwergvleermuis. Doordat deze locatie door de voorgenomen sloop zal verdwijnen, is het aanvragen van een ontheffing en het treffen van mitigerende en compenserende maatregelen noodzakelijk.

Een en ander dient in een ecologisch protocol te worden beschreven vóórdat de werkzaamheden worden uitgevoerd. In verband met de gewenningstijd dienen de (tijdelijke) compenserende maatregelen in het voorjaar van 2017 te worden gerealiseerd.

Volledigheid onderzoek

Ten behoeve van de voorgenomen ontwikkelingen, is een natuuronderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek geeft een goed en volledig beeld van de aanwezigheid van (zwaar) beschermde soorten. Aan de hand van de bevindingen van het onderzoek, de samenstelling van de aangetroffen soorten en de onderzoeksinspanningen, kan worden gesteld dat er geen zwaar beschermde soorten met een essentiële binding met de planlocatie zijn gemist. Hierdoor kan het natuuronderzoek als volledig worden beschouwd.

Voor het uitvoeren van de sloop van het appartementencomplex, is het aanvragen van een ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet en het treffen van mitigerende en compenserende maatregelen voor gewone dwergvleermuis noodzakelijk vóórdat met de werkzaamheden kan worden gestart. Hiervoor is het opstellen van een ecologisch protocol noodzakelijk. De sloop van het buurthuis De Hucht en het bouwrijp maken van het grasland kan zonder restricties vanuit de Natuurwetgeving worden uitgevoerd.

LITERATUUR

- Broekhuizen, S. (et al.). 1992. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. K.N.N.V. Uitgeverij, Utrecht.
- Dienst Regelingen. 2009. Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten.
- Heusden, W.R.M., S.J. Vreugdenhil. 2006. Handreiking Flora- en faunawet. Voor werkzaamheden en activiteiten in het kader van bestendig gebruik, bestendig beheer en onderhoud en ruimtelijke inrichting en ontwikkeling. Dienst Landelijk Gebied, Utrecht.
- Ministerie van LNV., 2005 (herzien 2009). Buiten aan het Werk. Houd tijdig rekening met beschermde planten en dieren! Brochure.
http://www.minlnv.nl/portal/page?_pageid=116,1640321&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_file_id=14765 (08-11-2010)].
- Sachteleben, J. & O. von Helversen, 2006. Songflight behaviour and mating system of the pipistrelle bat (*pipistrellus pipistrellus*) in an urban habitat. In: *Acta Chiropterologica*, 8(2): 391-401, 2006.
- Spitzen, A.M., et al. 2007. Atlas reptielen en amfibieën in Gelderland 1985-2005. Ravon. Nijmegen.

Internet

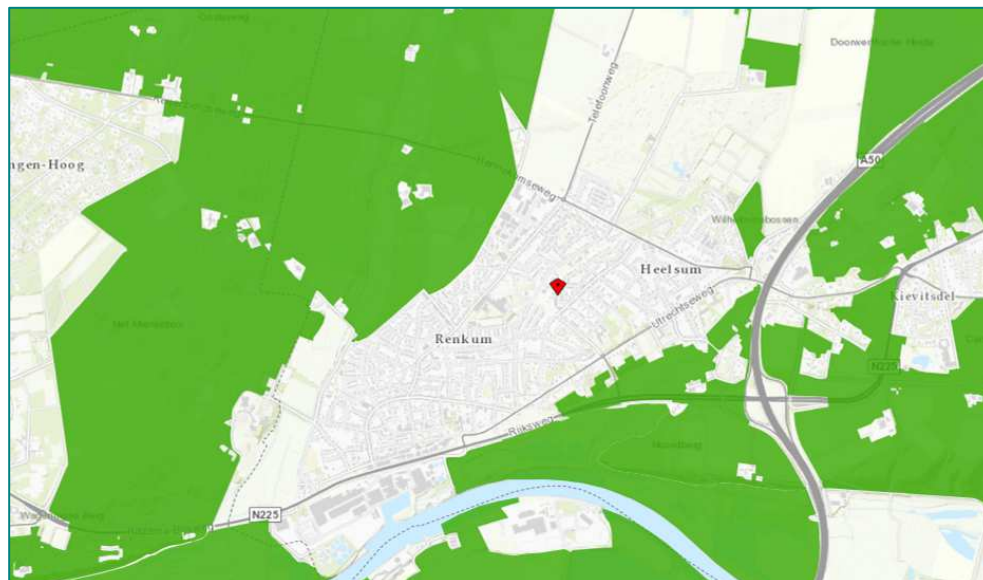
- www.vleermuizenindestad.nl
- www.vleermuis.net
- www.zoogdiervereniging.nl
- www.natuurloket.nl
- www.hetlnvloket.nl
- www.gelderland.nl
- www.zoogdieratlas.nl

BIJLAGEN

- Bijlage 1: Ligging Natura2000 en EHS
- Bijlage 2: Verspreidingskaart
- Bijlage 3: Gebiedsimpresie
- Bijlage 4: Toelichting Flora- en faunawet

BIJLAGE 1: LIGGING NATURA2000 EN EHS

Figuur 3: ligging Natura2000 gebied De Veluwe ten opzichte van het plangebied (groene arcering). De rode marker betreft de ligging van de onderzoekslocatie.
Bron: provincie Gelderland.

Figuur 4: ligging verbindingzones ten opzichte van het plangebied. De rode marker betreft de ligging van de onderzoekslocatie.
Bron: provincie Gelderland.

BIJLAGE 2: VERSPREIDINGSKAART

Figuur 2. Verspreidingskaart aangetroffen beschermde soorten.

- Eksternest
- Gewone dwergvleermuis
- ★
- Laatvlieger
- Rosse vleermuis

- Stippen - losse waarnemingen (indicatief. De stippen geven een indruk van de dichtheid en verspreiding - (samenvatting van alle bezoeken)
- Pijlen - foerageeractiviteit en vliegroutes
- Bliksemschicht - baltsvlucht mannetje. Globale positionering van paarverblijven van gewone dwergvleermuis, exacte locatie is niet bekend.
- Ster - verblijfplaats solitair mannetje gewone dwergvleermuis. In gebruik als zomer-, balts-/paarverblijf. Mogelijk eveneens winterverblijfplaats

Figuur 3. Locatie verblijfplaats solitair mannetje gewone dwergvleermuis.

BIJLAGE 3: GEBIEDSIMPRESSIE

1. Appartementencomplex gezien vanaf hooiland.
2. Appartementencomplex gezien vanaf hooiland.
3. Appartementencomplex gezien vanaf het Dorrestijnplantsoen
4. Tuinen aan de zuidzijde van het appartementencomplex.
5. Ingang van Buurtcentrum De Hucht.
6. De Hucht met enkele betimmeringen
7. Verruigd grasland aan de zuidzijde van het appartementencomplex.
8. Verruigd grasland met op de achtergrond het appartementencomplex.

BIJLAGE 4: TOELICHTING FLORA- EN FAUNAWET

Sinds 1 april 2002 is de Flora- en faunawet van kracht. Deze wet is de soortgerichte implementatie van de Europese Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn. Daarbij worden in deze wet de bepalingen samengevoegd die voorheen in verschillende wetten waren gebundeld: Vogelwet 1936, Jachtwet, Natuurbeschermingswet (hoofdstuk V: soortenbescherming), Nuttige Dierenwet 1914 en Wet Bedreigde uitheemse dier- en plantsoorten.

De Flora- en faunawet is in beginsel gericht op de bescherming van flora en fauna op soortniveau. Activiteiten waarbij schade wordt gedaan aan beschermde dieren of planten zijn verboden, tenzij dit uitdrukkelijk is toegestaan (het “nee, tenzij”-principe). Het is dan ook altijd zaak om, waar mogelijk, activiteiten uit te voeren zonder schade aan beschermde dieren en planten aan te brengen. De wet erkent de intrinsieke waarde van in het wild levende dieren. In de wet is dan ook een zorgplicht opgenomen: iedereen moet voldoende zorg' in acht nemen voor alle in het wild voorkomende dieren en planten (niet alleen de beschermde) en hun leefomgeving, *Artikel 2 Flora- en faunawet*.

Naast de aandacht voor beschermde soorten geldt voor alle in het wild levende dieren en planten artikel 2 van de Flora- en faunawet.

Artikel 2

1. Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving.
2. De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen voor flora of fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voorzover zulks in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voorzover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.

Voor de in deze rapportage gemaakte toetsing zijn met name de verbodsbepalingen 8 t/m 12 van toepassing.

Artikel 8

Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Artikel 9

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.

Artikel 10

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.

Artikel 11

Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

Artikel 12

Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

Op 23 februari 2005 is de “AmvB art. 75” van de Flora- en faunawet in werking getreden. In dit besluit is een vrijstelling voor specifieke activiteiten en soorten geregeld. Tevens introduceert de AmvB de gedragscode. De AmvB verdeelt alle beschermde soorten (met uitzondering van vogels) in drie groepen - *Tabellen*. Voor vogelsoorten geldt een andere regeling.

Beschermden soorten	Zonder gedragscode	Met gedragscode
Licht beschermden soorten - Tabel 1	Algemene vrijstelling	Algemene vrijstelling
Overige beschermden soorten - Tabel 2	'Lichte' toetsing	Vrijstelling
Streng beschermden soorten - Tabel 3	Uitgebreide toetsing	Uitgebreide toetsing

Tabel: toetsingscriteria voor ontheffing bij ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

Tabel 1

Voor soorten die zijn opgenomen in Tabel 1 geldt een algehele vrijstelling wanneer de werkzaamheden vallen onder:

- bestendig beheer en onderhoud, ook in landbouw en bosbouw;
- bestendig gebruik;
- ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

Voor deze soorten geldt de lichtste vorm van bescherming. Als deze soorten op de locatie voorkomen, en het werk valt onder de werkzaamheden zoals hierboven beschreven, dan geldt daarvoor een vrijstelling van de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet. Als geen sprake is van werkzaamheden zoals beschreven, dient een ontheffing te worden aangevraagd. De aanvraag wordt dan onderworpen aan de lichte toets. Toetsingscriteria daarbij zijn of de gunstige staat van instandhouding van de soort niet in het geding is, en of de activiteit een redelijk doel dient. Uiteraard geldt in alle gevallen de algemene zorgplicht; Artikel 2.

Tabel 2

Deze soorten krijgen een zwaardere bescherming. Er geldt alleen een vrijstelling als sprake is van werkzaamheden zoals beschreven bij Tabel 1 én indien wordt gehandeld volgens een gedragscode die is goedgekeurd door de Minister van LNV.

Valt het werk niet onder de werkzaamheden zoals beschreven bij Tabel 1, dan dient een ontheffing te worden aangevraagd. De aanvraag wordt beoordeeld volgens de lichte toets. Hierbij moet aangetoond worden dat de werkzaamheden er niet toe mogen leiden dat het voortbestaan van de soorten in gevaar wordt gebracht. Er mag geen afbreuk gedaan worden aan de gunstige staat van instandhouding van de soort. De populatie in het gebied mag geen gevaar lopen uit te sterven. Hiervoor moeten maatregelen getroffen worden, die opgenomen worden in een ecologisch werkprotocol. Ook hier geldt de algemene zorgplicht.

Tabel 3

De soorten uit Tabel 3 zijn de zwaarst beschermden soorten. Ook wanneer werkzaamheden vallen onder een van de bij Tabel 1 genoemde categorieën, geldt niet zonder meer een vrijstelling. Enkel bij bestendig beheer en onderhoud is een vrijstelling mogelijk wanneer gewerkt wordt volgens een goedgekeurde gedragscode. Werkzaamheden die in een van de andere categorieën vallen en welke negatieve effecten op beschermden soorten (kunnen) hebben, zijn ontheffingsplichtig. Voor het verstrekken van een ontheffing wordt deze onderworpen aan een zware toets wanneer:

- er geen andere bevredigende oplossing voor de geplande activiteit is;
- de geplande activiteit geen afbreuk doet aan de gunstige staat van instandhouding van de soort;
- er sprake is van een in of bij de wet genoemd belang.

Bij soorten van Bijlage IV van de Habitatrichtlijn moet tevens sprake zijn van een door de Habitatrichtlijn erkend belang:

- dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten;
- bescherming van flora en fauna;
- openbare veiligheid.

Wanneer soorten uit tabel 3 voorkomen in een gebied dienen er maatregelen getroffen te worden om behoud van de lokale populatie, bescherming van individuen en de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaatsen te garanderen. Hiervoor dienen mitigerende en mogelijk compenserende maatregelen getroffen te worden. Om zeker te zijn of de maatregelen voldoende zijn, dienen ze vooraf beoordeeld te worden door Dienst

Regelingen. Met dit besluit kan aangetoond worden dat de initiatiefnemer zich houdt aan de Flora- en faunawet. Het besluit heeft de initiatiefnemer bijvoorbeeld nodig als iemand bezwaar maakt tegen het project of vraagt om handhaving van de Flora- en faunawet. Indien vaste verblijfplaatsen worden beschadigd of weggehaald of behoud van de lokale populatie dan wel bescherming van de aanwezige individuen niet voldoende kan worden gegarandeerd, dienen compenserende maatregelen te worden uitgevoerd én dient een ontheffing te worden aangevraagd bij Dienst Regelingen. Voor deze soorten geldt echter dat alleen ontheffing wordt verleend op grond van een wettelijk belang genoemd in de Habitatrichtlijn of Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantsoorten.

Vogels

Met ingang van 26 augustus 2009 heeft het Ministerie van LNV een nieuw beleid ten aanzien van broedvogels ingezet. Verblijfplaatsen van broedvogels zijn door de Flora- en faunawet beschermd. Tijdens werkzaamheden dient rekening gehouden te worden met het broedseizoen van vogels. De Flora- en faunawet kent geen standaardperiode voor het broedseizoen. Het gaat erom of er een broedgeval is. De meeste vogels maken elk broedseizoen een nieuw nest of zijn in staat om een nieuw nest te maken. Deze vogelnesten voor eenmalig gebruik vallen alleen tijdens het broedseizoen onder de bescherming van artikel 11 van de Flora- en faunawet. Voor deze soorten is geen ontheffing nodig voor werkzaamheden buiten het broedseizoen. Verblijfplaatsen van vogels die hun verblijfplaats het hele jaar gebruiken, zijn jaarrond beschermd. Slechts een beperkt aantal soorten bewoont het nest permanent of keert elk jaar terug naar hetzelfde nest. Deze groep is opgedeeld in enkele categorieën waarop de verbodsbepalingen van artikel 11 van de Flora- en faunawet jaarrond van kracht zijn:

1. Nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust en verblijfplaats.
2. Nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar.
3. Nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar.
4. Vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn een nest te bouwen.

Het betreft de vogelsoorten:

● Boomvalk	(Falco subbuteo)
● Buizerd	(Buteo buteo)
● Gierzwaluw	(Apus apus)
● Grote gele kwikstaart	(Motacilla cinerea)
● Havik	(Accipiter gentilis)
● Huismus	(Passer domesticus)
● Kerkuil	(Tyto alba)
● Oehoe	(Bubo bubo)
● Ooievaar	(Ciconia ciconia)
● Ransuil	(Asio otus)
● Roek	(Corvus frugilegus)
● Slechtvalk	(Falco peregrinus)
● Sperwer	(Accipiter nisus)
● Steenuil	(Athene noctua)
● Wespandief	(Pernis apivorus)
● Zwarte wouw	(Milvus migrans).

Er zijn ook vogelnesten die worden aangegeven als categorie 5. Deze zijn buiten het broedseizoen niet strikt beschermd.

5. Nesten van vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen.

Categorie 5-soorten zijn wel jaarrond beschermd als zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen.

Wanneer een jaarrond beschermd nest wordt aangetroffen, dan dient altijd een omgevingscheck uitgevoerd te worden. Een deskundige dient te onderzoeken of er voor de soort in de omgeving voldoende plekken en materiaal aanwezig zijn om zelf een vervangende locatie te vinden en een vervangend nest te maken. Indien dit niet mogelijk is, dient een vervangende nestlocatie aangeboden te worden. Wanneer dit ook niet mogelijk blijkt, dient een ontheffing aangevraagd te worden. Ontheffing kan alleen verkregen worden op grond van een wettelijk belang uit de Vogelrichtlijn. Wettelijke belangen zijn:

- bescherming van flora en fauna;
- veiligheid van het luchtverkeer;
- volksgezondheid of openbare veiligheid.

Gedragscode

Werken volgens een gedragscode kan (soms) een vrijstelling voor soorten van Tabel 2 en Tabel 3 geven. Voorwaarde is wel dat gewerkt dient te worden volgens een door de minister vastgestelde gedragscode. Hierbij is het van belang dat de gedragscode op de juiste wijze is geïmplementeerd in de organisatie of in het totaalplan van de werkzaamheden.

Voor meer informatie over de toepassing van de Flora- en faunawet in relatie tot gedragscodes: zie de brochure van het ministerie van LNV: "Buiten aan het werk".